

Vanaf de oprit, linksaf richting Bedum. Over het viaduct rechtsaf richting Middelstum. Eerste T-splitsing links aanhouden. Volgende twee T-splitsingen rechtdoor. Weg maakt nu bocht naar rechts en daarna links. Bocht links lijkt splitsing. Rechtdoor is echter de weg naar een boerderij. Ga dus links. Bij volgende T-splitsing naar rechts. Je komt nu in Westerwijtwerd. Nu tweede weg links, Pastoriepad.

Dit pad maakt eerst een bocht naar rechts en daarna een bocht naar links. Bij bocht naar links moeten we rechtdoor. Rechts van het witte huis is een smal pad dat naar het hoogholtje gaat. Hoogholtje over en dan links.

De kampvechters van Westerwijtwerd: Bij een restauratie van de kerk van Westerwijtwerd in 1897 viel een groot stuk pleisterwerk naar beneden. Hierachter kwam een tekening te voorschijn van twee mannen met zwaarden. Het is een wonderlijke tekening, primitief, maar vol leven. De figuren

zijn geharnast en hebben hun zwaard opgeheven, gereed voor een gevecht op leven en dood. De een wordt vergezeld van een gevaarlijke hond of kat, de ander heeft een draakachtig wezen aan zijn zijde. Wie zijn deze wonderlijke kampvechters? En waarom zijn ze op de kerkmuur van Westerwijtwerd geschilderd? Onderzoek heeft uitgewezen dat de schildering uit de veertiende eeuw moet stammen. Maar de wapens en de kleding van de strijders lijken uit de twaalfde eeuw afkomstig. Waarschijnlijk is het fresco dus gemaakt naar een twaalfde eeuws voorbeeld. Misschien heeft een pentekening ten grondslag gelegen aan de afbeelding, of een miniatuur uit een verluchte bijbel. Beide krijgers hebben dezelfde opvallende haardracht: een korte pluk op het voorhoofd en de rest kortgeknipt of geschoren. Dit was de typische haardracht van Friese krijgers uit die tijd. Alleen adellijke Friezen mochten hun haar zo dragen en het was een belangrijk statussymbool. Hoe korter het haar, hoe hoger de krijger was in rang. Ook was het een symbool voor de onafhankelijkheid van de Friezen. Alleen Friezen die geen trouw wilden zweren aan Karel de Grote, mochten hun haar op deze wijze dragen.

Bron: <http://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/de-kampvechters-van-westerwijtwerd>

Op de volgende splitsing naar rechts. Brug over en fietspad rechtsaf. Voor je zie je nu een bos. Hier moet je heen. Hier heb je in ronde 2 al gelopen. Om er te komen. Fietspad links, weg oversteken, direct weer rechts, weg oversteken en dan weer rechts het schelpenpad op. Nu pad volgend tot je weer op het asfalt komt. Eerste stuk gaat door het bos. Laatse deel langs de bosrand en laatste 500 meter onverhard. Gras! Bij de asfalt weg ga je rechts en eerste weer links. Een kaarsrechte weg die je naar borgterrein Ewsum brengt. Bij de opgang naar het borgterrein lopen we naar links en dan eerste rechts. Op de volgende hoek ga je links richting kanaal. Hier rechts langs het kanaal. Bij de eerste brug over het kanaal heb je de keuze boven of onderlangs. Ga onderlangs, want ander moet je over een hek klimmen.

De 16.08.2012 Huizinge aardbeving: Deze aardbeving is de 'zwaarste' geïnduceerde aardbeving die ooit in Nederland bij gaswinning is opgemeten. De aardbeving deed zich voor op 16 augustus

2012. Het epicentrum lag bij Huizinge, gemeente Loppersum (53,3547N - 6,6571E). De aardbevingshaard - het hypocentrum - lag op een diepte van ongeveer 3 km, de gemiddelde diepte van het gasveld in Groningen. De initieel berekende lokale magnitude is ML 3,4. De nadien berekende momentmagnitude is Mw 3,6. Dit laatste vertaalt zich in een verschoven cirkelvormige breukoppervlak van ongeveer 0,5 km², met een straal van 390 ± 110 m, en met een gemiddelde verplaatsing van 5 ± 3 cm. Wat de Volkskrant meldt ("[Aardbeving Loppersum was zwaarder dan gedacht](#)", 29.01.2013) is dan ook compleet fout. De magnitude is niet bijgesteld, alleen herberekend op de magnitudeschaal die nu wereldwijd angewend wordt, net omdat de momentmagnitude een betere maat is voor de hoeveelheid vrijgegeven energie bij een aardbeving. Alleen is het zo dat beide magnitudeschalen normaal gecorreleerd zijn in dit magnitudebereik. De procedure ter bepaling van de lokale magnitude ML in de Groningse context is dan ook aan een bijstelling toe volgens het KNMI. Het macroseismisch epicentrum, met een maximum intensiteit VI is gelegen op ongeveer 2 km ten noordoosten van het instrumentele epicentrum (zie bovenstaande figuur). Deze intensiteit wil zeggen dat iedereen de aardbeving goed gevoeld heeft en dat er beperkte schade optreedt. Er zijn in totaal 2500 schadegevallen ingediend bij de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). Dat er zoveel schadegevallen zijn, heeft alles te maken met de relatief ondiepe aardbevingshaard. Normaal overschrijdt bij een aardbeving van deze magnitude ('minor earthquake') de intensiteit III (vergelijkbaar met het trillen bij het langsrijden van een zware vrachtwagen) niet.

Bron: <http://www.ondergroningen.nl/1-evaluatie-van-de-huizinge-beving-op16-augustus-2012/>

Je blijft het kanaal volgen en komt in Kantens. Vlak voor Kantens ga je via een fietsbrug het kanaal over. De eerste kilometer is er geen stoep in Kantens. Nadat je over de fietsbrug bent blijf aan de rechterkant lopen. Na een tijdje zie je aan de linkerkant een bushalte hier begint ook de stoep. Aan de linkerkant. Volg de doorgaande weg door Kantens. Ook na Kantens blijf je de doorgaande weg volgen. Neem de tweede afslag links. Rottum ligt voor je. Bij de splisting houd je links aan. Je verlaat nu weer Rottum. Bij eerste bocht naar links ga je rechtdoor. Je loopt nu op de weg naar Bethlehem. Neem tweede links. Verzorging staat bij de boerderij rechts.

Bethlehem: Op de verstilte landweg tussen Rottum en Stitswerd staat vlakbij die eerste plaats een groepje van twee boerderijen, Bethlehem genaamd. Een straatnaam, meer lijkt het niet. Toch verraad de 1:25000 topografische kaart met vetgedrukte letters de aanwezigheid van een heuse plaats. De teleurstelling overheerst dan ook, als blijkt dat noch de ANWB, noch de gemeente Eemsmond de moeite hebben genomen Bethlehem met een blauw bordje te markeren. Gelukkig zagen de bewoners wel de noodzaak om hun plaats te benoemen met een fraai bord, dat zelfs een afdakje heeft. Of deze laatste toevoeging symbool staat voor de gastvrijheid die de boerderijen bieden, is niet bekend. Ondanks de afwezigheid van een herberg is er echter genoeg stal om een hoop koningskinderen ter wereld te brengen. Bethlehem is in de middeleeuwen gesticht als voorwerk van het klooster van Rottum, door middeleeuwse benedictijner monniken. Later werd het een nonnenklooster. Van het katholicisme is in deze streek tegenwoordig niet veel meer te merken, afgezien van de vele kerken en kloosters die zij onder andere op het Hogeland achtergelaten heeft. Ook zijn de nonnen en monniken grotendeels verantwoordelijk voor het in cultuur brengen van het land rondom deze bouwwerken. Het enige reliëf in deze aan de zee onttrokken omgeving is de stortplaats van het nabijgelegen Warffum, dat echter aan het zicht onttrokken wordt door een klein bos, ook al vrij zeldzaam in het voor de rest open Hogeland. Het is in ieder geval zeer de moeite waard eens een kijkje te nemen in deze omgeving. Dorpjes als Rottum en Stitswerd lijken zich volledig aan de wereld te onttrekken, de rust en de ruimte waarmee het Noorden zich profileert zijn hier ruimschoots aanwezig.

Bron: <http://www.girugten.nl/wordpress/wp-content/uploads/2010/04/3905.pdf>

Vanaf Bethlehem loop je zelfde weg terug. Bij splitsing naar rechts. Daarna vierde rechts. Het gaat nu naar Stitswerd. De doorgaande weg nemen in Stitswerd. Na het verlaten van het dorp de eerste weg links. Je loopt nu weer richting Kantens. Neem de eerste rechts. Is smal fietspad en gaat naar Toornwerd.

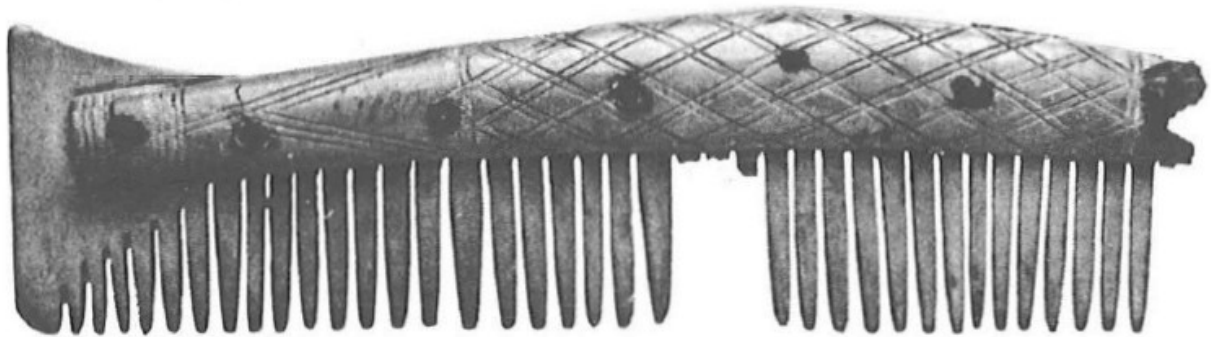

De kluizenaar van Stitswerd: Het wierdendorpje Stitswerd, gebouwd op een oeverwal van de

Fivelboezem, heeft een oud kerkje uit 1225 gestaan. In de kroniek van het klooster Bloemhof wordt de kerk genoemd in verband met een bijzonder incident rond de kluizenaar die bij de kerk zou hebben gewoond. In de kroniek staat te lezen dat in het jaar 1234 twee predikers uit Bremen naar Fivelgo waren gekomen, om hier mannen te werven voor de kruistocht tegen de Stedingers, de strijd tussen het Prinsbisdom Bremen en de Rüstringer en Stedinger Friezen die een eigen Boerenrepubliek hadden gesticht. De Stedingers waren een bron van ergenis, omdat ze weigerden het gezag van de bisschop te erkennen en tienden te betalen. Nadat de predikers in de kerk van Appingedam hun opdracht hadden verkondigd en een oproep hadden gedaan deelnemers te werven, werden ze lastiggevallen door een oproerige volksmenigte. Ze weken daarop uit naar Groningen en proclameerden de excommunicatie van de Appingedammers. Ze beweerden hierbij dat de Drenten en de Fivelgoërs net zo ongehoorzaam zouden zijn als de Stedingers. Ze gingen ook tekeer tegen het grote aantal kluizenaars die in deze streken leefden. Die zouden eenvoudige mensen misleiden door hun leugenpraatjes. Vooral één van de kluizenaars die in Stitswerd woonde, moest het ontgelden. Hij werd uit zijn kluis gehaald en door een gewapende groep Groningers naar de stad afgevoerd. Hier werd hij gedwongen te bekennen dat hij vele godslasterlijke uitspraken gedaan had en wist hij maar ternauwernood aan de brandstapel te ontkomen. Hij keerde hierna terug naar de abt van Rottum waar hij de rest van zijn dagen in een onderaards hol moest slijten en geen contact meer mocht hebben met de buitenwereld.

Bron: https://www.groningerkerken.nl/kerken/print_kerk.php?id=37

Dit fietspad volgen tot einde. Nu steeds links aanhouden. Aan de rechterkant krijg je een kerktoeren. Bij de kerktoeren eerste weg links Via betonpad, vervolgens fietspad en hoogholtje komt je in Middelstum.

Runen, en de kam van Toornwerd: Runen zijn letters welke deel uitmaken van een schrift - en spellingssysteem dat in gebruik was bij de Germaanse volken. Ze zijn aangebracht op metaal, been en gewei, hout en steen. Hout was heel praktisch voor korte mededelingen. Men had alleen maar een mes en een plankje of staafje nodig. Om het snijden te vereenvoudigen werden de runen zoveel mogelijk recht op de nerf geritst met schuine vertakkingen. Ze kregen daardoor hun karakteristieke hoekige vorm. De runen werden in grote inscripties vaak ploegsgewijs (boustrofedon) aangebracht, met de leesrichting afwisselend van links naar rechts en omgekeerd. Met name de Germaanse soldaten die in het Romeinse leger hebben gediend en handelaren worden gezien als degenen die het schrift hebben ontwikkeld. De Goten en de Langobarden zorgden vanaf de derde eeuw voor verspreiding naar Polen, Rusland en de Balkan. Vanaf de vijfde eeuw wordt het schrift in Noord-Duitsland aangetroffen. Het is niet zeker of de runen gelijktijdig in Friesland voorkwamen

Er zijn tot nu toe ongeveer 20 Friese runeninscripties bekend. Vijf van deze teksten zijn geritst in taxushout. Dit is opmerkelijk omdat de taxus of iijf een levensboom in de Germaanse mythologie is. Bij het gebruik van taxushout kan een magisch aspect meegespeeld hebben. Het taxusstaafje uit Britssum duidt er ook op. De translitteratie van de bovenkant van het staafje is als volgt: thīniaeberetdud. De betekenis van de tekst kan luiden: "deze iijf altijd draagt..", maar er bestaat wel onzekerheid over de interpretatie op de beide kanten van dit staafje uit de vroege zesde eeuw.

Verder zijn er enkele kammen en kamfoedralen van been of gewei gevonden met runen erop gegrift. De inscripties geven ook hier hoofdzakelijk persoonsnamen weer. Bijzonder is in dit geval een kam uit de terp van Toornwerd, welke te zien is in het Groninger Museum. De inscriptie vermeldt hier kort en krachtig 'kobu', hetgeen waarschijnlijk gewoon 'kam' betekent. Een curiositeit is een gebroken wandelstok van been, welke al sinds 1881 in bezit is van het Fries Museum. Er werd pas in 1989 een runeninscriptie op ontdekt. Als men de wandelstok zelf gaat bezichtigen moet men inderdaad toegeven dat de runen erg onopvallend zijn aangebracht. Alleen de naam 'tuda' is redelijk te onderscheiden. Verder is de korte tekst moeilijk te interpreteren.

Een bijzondere vondst gedaan aan het einde van de vorige eeuw was het zwaardje van taxushout uit de terp van Arum. Dit voorwerp van ruim 20 cm lang heeft een verschroeiide punt en dateert uit ongeveer 600. Op het zwaardje is een korte runeinscriptie weergegeven: edae : bodae. Dit kan vertaald worden met 'voor Ed, de bode'. Dit was waarschijnlijk de bode die de vrije mannen moest oproepen om een eed van trouw af te leggen (aan de Friese koning?). Het houten zwaardje diende dan als zijn legitimatiebewijs.

De langste en meest omstreden inscriptie tot nu toe werd gevonden in de terp van Westeremden (Groningen). De tekst staat op een staafje taxushout en dateert uit de achtste eeuw. Volgens één interpretatie gaat het om een gebedsstaafje, waarmee men de golven kon bezweren. De naam 'Aemluth' wordt in deze tekst genoemd. Er is een theorie dat de inscriptie verband kan houden met de Hamlet-sage. Volgens oude overleveringen bezat Aemluth (Hamlet) de macht over de golven en wind. De tekst is voor verlerlei uitleg vatbaar. Voor een volledig overzicht van de vondsten zij verwezen naar het uitstekende werk van Philippa en Quak. In dit boek staat ook een goede samenvatting van de ontwikkeling van ons alfabet in het algemeen.

Bron: <http://www.schrijfkoffer.nl/inh/inhoud.php?onderdeel=studie?verhaalnum=44>

Ronde 4 De 100 mijl van Sint Annen

Vanaf hoogholtje rechtdoor. Kruispunt over. Rechts bij de kerk langs. Op T-splitsing tweede rechts. Kerkstraat. Volgende kruispunt rechtdoor. Boerdamsterweg. Vervolgens kruispunt oversteken, brug over.

Het is nu nog maar 5 kilometer. Gewoon de bordjes Sint-Annen volgen.